

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kulturmiljöenheten
Staffan Sedenmalm
031-60 52 62

staffan.sedenmalm@o.lst.se

M006 Baskerbergsgården
A 051 Flerbostäder

Delg.kv.

BESLUT
2007-09-19

Diarienummer
432-61-98

Sida
1(6)

 Riksantikvarieämbetet

Ink. 2007-09-25

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Byggnadsminnesförklaring av fastigheten Haga 4:2, kv. Majoren Göteborgs kommun, Västra Götalands län

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950), Haga 4:2 för byggnadsminne.

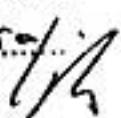
Länsstyrelsen meddelar enligt 3 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas, byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme, rumsindelning eller fasta inredning.
3. Trapphusen får inte förändras genom ingrepp i rumsindelning, äldre fast inredning eller ytskikt.
4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet skall ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart.
5. Gårdsmiljön inklusive smidesstaket och mur mot gatan skall hållas i sådant skick att miljöns karaktär inte förvanskas.

Upplysningar

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhåll av byggnaden och tillhörande anläggningar.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

2007-09-28 bestört. KML
Kopierat till KML = BM-reg. A-01

Redogörelse för ärendet

På 1930-talet utdömdes bebyggelsen i Haga. En plan för totalsanering utformades och fram till 1960-talets mitt var således utgångspunkten att hela stadsdelen skulle förnyas med modern bebyggelse.

Under 1960-talets andra hälft uppmärksammades Hagas kulturhistoriska värden genom en allt livligare opinion. I samband med den fysiska riksplaneringen klassades stadsdelen 1970 som riksintresse för kulturmiljövården.

Från mitten av 1970-talet fanns också en uttalad vilja från kommunen att bevara delar av Haga under förutsättning att staten genom Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsen engagerade sig ekonomiskt i ett bevarande. Länsstyrelsen presenterade 1979 ett förslag till program för byggnadsminnesförklaringar i Haga och samtidigt utlovades ekonomiskt stöd till ombyggnad och restaurering av de aktuella byggnaderna. Efter samråd mellan stat och kommun togs 1984 ett beslut att bevara c:a 60 hus.

Förnyelsen av Haga genomfördes 1978-97, varvid ombyggnaderna inleddes av Dicksonska stiftelsen i kv. Fänriken och kv. Löjtnanten. Stadsplanen och gatunätet bibehölls i det stora hela intakt och nybyggnader anpassades i huvudsak till den äldre bebyggelsens skala. De c:a 60 husen i programmet för byggnadsminnesförklaringar byggdes om med varierande grad av varsamhet, de flesta med statligt ekonomiskt stöd genom förmånliga lån och bidrag. Det äldre byggnadsbeståndet med dess karaktäristiska blandning av sten- respektive trähus är särskilt välbevarat vid Haga Nygata och vissa tvärgator till denna såsom Kaponjärgatan, Västra Skansgatan och Mellangatan.

Kv. Majoren med bostäder och f.d. bibliotek ingår i det reviderade programmet för byggnadsminnen 1984. Ombyggnad och restaurering av bostadsfastigheten 4:2 genomfördes 1982 med stöd av tillägglån. Robert Dicksons Stiftelse har de senaste åren genomfört en grundlig fasadrestaurering i kv. Fänriken. I detta sammanhang förklarades kv. Fänriken som byggnadsminne 2004. Förslag till skyddsbestämmelser för kv. Majoren har godkänts av byggnadsnämnden, stadsmuseet och Robert Dicksons Stiftelse.

Historik

Haga

Göteborg anlades i 1620-talets början som en befäst handelsstad strategiskt belägen vid Göta älv. På 1640-talet tillät kronan att en förstad skulle få anläggas i anknytning till Masthuggets hamnar och varv utanför stadens fästningsvallar. Stadsplanen för Haga vid Skansbergets fot fastställdes år 1660 och blev därmed Göteborgs första planlagda "förstad" utanför Vallgraven. Av försvarsstrategiska skäl omfattade 1600-talsplanen endast marken söder om nuvarande Haga Nygata, som låg på tillräckligt avstånd från vallarna. Efter vallraseringen i 1800-talets början utvidgades Haga med ett tiotal

kvarter norr om "Nygatan". Då tillkom de nuvarande kvarteren Fänriken, Löjtnanten och Majoren, vilka senare bebyggdes av Dicksonska stiftelsen.

Efter de första 200 åren, då Haga bestod av trähus i 1-2 våningar med trädgårdar, ändrades karaktären till följd av den ökade bostadsbrist som stora industrietableringar i hamnområdet på 1840-talet medförde. Haga förtätades snabbt genom såväl nybyggnader som till- och påbyggnader och blev en utpräglad arbetarstadsdel. I den rådande liberala tidsandan överlät kommunen bostadsnödens avhjälpande till marknaden och enskilda filantropiska initiativ men stimulerade byggnadsverksamheten. Ett begränsat byggnadsprojekt i stadens regi följdes istället av förmånliga marköverlåtelser. På detta sätt uppfördes kvartersvisa bostadsanläggningar i Hagas nyexploaterade nordvästra del. Från 1800-talets mitt fram till 1930-talet förnyades Haga genom rivning och nybyggnad av enstaka fastigheter. Flertalet byggnader var landshövdingehus, men stenhus förekom bl.a. i ytterkanterna där de stora förbindelseleder som omgav stadsdelen gjorde läget särskilt attraktivt. Dit förlades även flera påkostade offentliga byggnader och sociala inrättningar, av vilka Dicksonska folkbiblioteket och Renströmska badet har bevarats.

Det filantropiska bostadsbyggandet

Sedan staden 1849 uppfört tio envåningshus av trä i kvarteren Majoren och Kaptenen överlät man kv. Löjtnanten och kv. Fänriken till Styrelsen för arbetarbostäder. Robert Dicksons Stiftelse startade 1856 och för dess räkning uppförde Styrelsen för arbetarbostäder kvarteren Löjtnanten och Fänriken. Förutom bostäder inrymdes i kv. Fänriken också ett folkbibliotek. I grannkvarteret Översten uppförde Sven Renströms donationsfond på 1870-talet ett badhus (nuv. Hagabadet). Ett tjugotal år senare övertog Dicksonska stiftelsen kv. Majoren, där trähusen ersattes av stenhus med bostäder resp. ett större folkbibliotek i egen byggnad. Vid sekelskiftet 1900 genomförde stiftelsen en förnyelse med stenhus även i kv. Löjtnanten. De nämnda kvarteren bildar tillsammans en särpräglad miljö, som visar att den filantropiska byggnadsverksamheten intar en förgrundsplats i Hagas historia.

Kv Majoren – bibliotek och bostäder för arbetare

Kvarteret är beläget mellan Södra Allégatan i norr, Haga Östergata i söder, Kaponjärgatan i väster och Östra Skansgatan i öster på mark som ännu i 1800-talets början upptogs av den s.k. kaponjären – en skyddad gång mellan fästningsgördeln runt Göteborgs stadsbebyggelse och skansen Kronan som var utposten mot söder i stadens försvar. På kaponjärens plats uppförde staden 1849 en grupp enkla arbetarbostäder (nuvarande kvarteren Majoren och Kaptenen). I kv. Majoren övertogs dessa 1878 av Dicksonska stiftelsen och revs 1895 för att ge plats åt ett folkbibliotek och bostäder i separata byggnader av sten. Dicksonska Folkbiblioteket (4:1, kvarterets norra del) invigdes 1897 och bostadshuset (4:2, kvarterets södra del) stod klart 1899. Båda husen ritades av Hans Hedlund, en av Göteborgs mest ansedda arkitekter, som här skapade ett arkitektoniskt varierat men väl sammanhållet kvarter i påkostat utförande med två byggnadskroppar som delar på ett luftigt gårdsrum avgränsat från Kaponjärgatan av ett järnstaket.

Dicksonska stiftelsens bostadshus (Haga 4:2)

Fastigheten gränsar i norr till f.d. Dicksonska Folkbibliotekets tomt. Ritningarna till bostadshuset, fastställda 1898, kompletterades 1899 avseende murar och smidesstaket med grindar. Byggnaden uppfördes i tre våningar, det nordvästra gavelpartiet nedtrappades dock som anpassning till den något lägre biblioteksbyggnaden till två våningar med en takterrass mot norr för lägenheten i den anslutande byggnadsdelens tredje våning.

Exteriören utformades enligt 1890-talets ideal med ett måleriskt formspråk genom medeltidsinspirerad mur- och detaljbehandling med kontrasterande material. Som fasadbeklädnad användes i sockeln grovhuggen granitnubben med släta infattningar i granit och kalksten, i våningarna rött tegel med dekorativa inslag av gult tegel i mönstermurning, solbänkar av kalksten och ankarslutar av järn. Kvartershörnen utfördes nedtill som brukligt rakt avskurna men i övervåningarna avrundade med burspråksliknande överkragning. Uppskjutande gavelpartier flankerade av toureller och förenade med illusoriskt krenelerade murkrön förstärkte det livfulla fasaduttrycket. Takets triangelformade kupor hade lunettfönster och pryddes med små spiror, vilket tillsammans med de kraftiga mönstermurade skorstenarna bidrog till arkitekturens starkt måleriska karaktär.

Gränsen mot bibliotekets gård markerades med ett plank. En uthuslänga med avträden vid nordöstra gaveln revs i samband med husets modernisering 1935 då WC installerades, pannrum för centralvärme inreddes i källaren och kakelugnarna togs bort. Efter en brand 1946 borttogs de uppskjutande fasadpartierna och kuporna, takplåten ersattes med tegelpannor.

I förhållande till andra hus med arbetarbostäder hade byggnaden en ovanligt hög standard – 22 av 24 lägenheter bestod av 2 rum och kök. Varje våningsplan hade 8 lägenheter (varav 5 genomgående) fördelade på 3 trapphus. Det stora 5-hörniga trapphuset i sydvästra hörnet betjänade 4 lägenheter per våningsplan medan i östra delen 1 lägenhet per plan nåddes från husets båda enklare trapphus.

Ombyggnaden 1982 genomfördes med stor hänsyn till de kulturhistoriska värdena. De mönstermurade skorstenarna plåtkläddes men originalfönstren renoverades, vilket bidrar starkt till den autentiska prägeln. Trapphusens ursprungliga inredning med stuckatur, listverk, spegeldörrar, smidesräcken och golvbeläggning av cementplattor bibehölls liksom även vindens karaktär. Några lägenheter slogs samman men i flera andra blev planlösningen i stort oförändrad. Generellt bevarades spegeldörrar, taklister, skåpinredning m.m. där så var möjligt, dock revs skafferierna (ett byggdes om till dusch).

Gårdens karaktär är välbevarad med markbeläggningen av gatsten, den fristående vattenpumpen och smidesstaketet mot Kaponjärgatan. Mot Östra Skansgatan däremot har ett nytt gårdshus uppförts och en port satts igen. Stängslet mot granngården (f.d. biblioteket) har ersatts av planteringar.

Motivering

Enligt 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950) får Länsstyrelsen förklara en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde för byggnadsminne.

Haga är en mycket värdefull kulturhistorisk miljö som ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården. Det är viktigt att genom säkerställande av en långsiktigt varsam förvaltning skapa förutsättningar för bevarande av särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Haga.

Kv. Majoren tillsammans med grannkvarteret Översten (Renströmska Bad- och Tvättanstalten, nuvarande Hagabadet) inramar entrén från Nya Allén till Kaponjergatans stråk mot Skansen Kronan och har därför en mycket stor betydelse för Haga-miljön som helhet. Fastigheten Haga 4:2 ingår i ett social- och bebyggelsehistoriskt sammanhang med bostadshus från olika perioder sida vid sida med allmänna välgörenhetsinrättningar som badhus och f.d. folkbibliotek, uppförda i filantropiskt inriktad regi. Bebyggelsen speglar Dicksonska stiftelsens ambitioner att skapa en föredömlig bostadsmiljö för arbetare, präglad av solitt utförda och estetiskt tilltalande anläggningar som är ett tidstypiskt uttryck för den berömda kommunalandan i liberalismens Göteborg. För uppdraget anlätades arkitekt Hans Hedlund som var en av stadens mest tongivande arkitekter kring sekelskiftet 1900. Hedlund samkomponerade kvarterets byggnader till en särpräglad arkitektonisk helhet. Av särskild betydelse för såväl exteriör som interiör är att originalfönstren är bevarade med den omsorgsfulla detaljutformning som kännetecknar Hans Hedlund.

- Länsstyrelsen bedömer att fastigheten Haga 4:2 är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten, se bilaga (blankett 01).

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Göte Bernhardsson. Länsantikvarie Jan-Gunnar Lindgren, biträdande länsantikvarie Karolina von Mentzer samt länsjurist Jonas Ledelius har deltagit och Staffan Sedenmalm har varit föredragande.

Göte Bernhardsson

Staffan Sedenmalm

Bilaga:

Hur man överklagar

Kopia:

Riksantikvarieämbetet, ~~delgivningskvitto~~

Göteborgs Stadsmuseum

Göteborgs kommun

Lantmäteriet

Press/Media

Laga kraftsbevis till:

Riksantikvarieämbetet

Lantmäteriet